

Rysk gas till vilket pris? Tyskland och Nord Stream 2

Alina Engström och Petra Emerson

Tysklands nya regering sitter fast i ett dilemma. Sedan Ryssland i december 2021 ställde krav på en ny europeisk säkerhetsordning har landets allierade ökat trycket på Tyskland att lägga Nord Stream 2 på is för att bidra till Västs avskräckningsförmåga. Detta skulle dock, utöver att skada industriintressen, även äventyra landets energiomställning och energisäkerhet. Den nye kanslern Olaf Scholz måste nu hantera detta dilemma under hög tidspress tillsammans med en regering som är splittrad i frågan.

Nord Stream 2 är färdigställd och är redo att tas i bruk så snart tyska tillsynsmyndigheter godkänner dess certifiering. I november 2021 kom beskedet att certifieringen stoppades. Det återstår nu för tyska myndigheter att återigen utreda det dotterbolag som Nord Stream 2 AG har grundat för att driva den tyska delen av gasledningen. Därefter krävs EU-kommissionens godkännande. I januari 2022 är det just den juridiska processen och EU:s interna marknadsregler som den tyska regeringen hänvisar till. Icke desto mindre kvarstår att hantera det dilemma som gasledningen orsakar.

Gasledningen har under lång tid varit ett ämne för friktion i landets relation med USA, där amerikanska sanktioner riktats mot företag involverade i projektet. Friktionen kan härledas till såväl säkerhets- som energipolitiska aspekter. Nord Stream 2 undergräver USA:s politik gentemot Ryssland eftersom den stärker Putins geopolitiska grepp om Ukraina och Europa. Dessa farhågor är särskilt tydliga i Central- och Östeuropa, där Polen uttryckt särskild oro. Genom att leverera naturgas direkt från Ryssland till Tyskland skulle Nord Stream 2 kringgå de central- och östeuropeiska länderna genom vilka de befintliga gasledningarna löper, exempelvis Polen och Ukraina. Detta gör länderna i regionen mer sårbara för ryska ekonomiska och politiska påtryckningar, vilket oroar både dem och USA.

För att tillmötesgå USA och hantera de säkerhetspolitiska riskerna ingick den tidigare tyska förbundskanslern Angela Merkel en överenskommelse med president Joe Biden sommaren 2021. Inom ramen för överenskommelsen har Tyskland åtagit sig att agera på nationell

nivå och verka för effektiva åtgärder på EU-nivå, inklusive sanktioner, ifall Ryssland skulle använda energi som vapen. De typer av sanktioner som omnämns i överenskommelsen är riktade mot rysk exportförmåga till Europa i energisektorn, inklusive gas, eller mot andra "ekonomiskt relevanta sektorer".¹ Att rikta in sanktioner mot rysk export är ett nytt grepp som inte är okomplicerat att implementera, eftersom Ryssland exporterar olja, gas och andra råvaror till Europa och USA. En snabb avstängning riskerar således att påverka den västliga energiförsörjningen.² För Tyskland återstår ännu att koordinera med sina allierade vilka sanktioner som skulle kunna bli aktuella.

Sedan Ryssland i december 2021 krävde en omförhandling av hela den europeiska säkerhetsordningen har pressen på Berlin ökat att blockera Nord Stream 2 som del av ett paket med sanktioner ifall Ryssland skulle utöka sitt militära agerande i Ukraina. USA:s utrikesminister Anthony Blinken hotade tidigt med att gas inte kommer att flöda genom gasledningen. Den tyska regeringen hänvisade i december 2021 till den juridiska processen samt att man söker säkra Ukrainas transitstatus och energisäkerhet, varför man bland annat har utsett ett särskilt sändebud för att pressa Putin att förlänga transitavtalet efter att det löper ut 2024. Därutöver överlägger den tyska administrationen övriga handlingsalternativ för att implementera Biden-Merkel överenskommelsen.³

Det som också står på spel är Tysklands energisäkerhet och energiomställning. Det senare är dessutom särskilt angeläget för den nya regeringen i och med att miljöpartiet finns representerat. Att stoppa Nord Stream 2 skulle äventyra Tysklands energiomställningsreform *Energiewende* som

1 U.S. Department of State, *Joint Statement of the United States and Germany on Support for Ukraine, European Energy Security, and our Climate Goals*, 21 juli 2021.

2 Fried, Daniel, Morningstar, Richard L., & András Simonyi, 'Nord Stream 2: How to make the best of a bad idea', Atlantic Council, 11 augusti 2021.

3 Kędzierski, Michał, Kardaś, Szymon & Agata Łoskot-Strachota, 'Germany's non-paper defending Nord Stream 2 addressed to the members of the US Congress', Centre for Eastern Studies (OSW), 30 november 2021.

inleddes 2011. Landet ska fasa ut kärnkraften 2022 och brunkolet 2030, varför konsumtionen av naturgas troligtvis kommer att öka under det kommande årtiondet. Naturgas anses vara källan att föredra framför brunkol och ska bland annat ersätta brunkol i industrin.⁴ 2020 var naturgas den andra viktigaste källan efter olja i den tyska energimixen med över 25 procent.⁵ Nord Stream 2 skulle fördubbla gasleveranserna till landet.⁶ Kärnkraftsmotståndet är dessutom utbrett såväl bland den tyska befolkningen som inom den tyska regeringen med miljöpartiet i spetsen, vilket försvårar en återgång till denna energikälla.

Även utan Nord Stream 2 är de rysk-tyska energiförbindelserna starka. Ryssland är Tysklands överlägset största leverantör av råolja, naturgas och stenkol. Hälften av landets naturgas och 40 procent av råoljan importeras från Ryssland.⁷ Detta leveransförhållande har försett Tyskland med energiråvaror under de senaste decennierna. Industrin är den största förbrukaren av gas, följt av privata hushåll.⁸ För vissa sektorer, exempelvis kemiindustrin, är billig rysk naturgas en av förutsättningarna för att bibehålla konkurrenskraften.⁹

Under hösten 2021 syntes de första tendenserna till att de tysk-ryska energiförbindelserna genomgår en nedåtgående spiral. I december låg gasnivåerna i de tyska gasreservoarerna på rekordlåga nivåer jämfört med tidigare år. Läget var särskilt kritiskt i Europas största gasreservoar i tyska Rehden, som drivs av Gazproms dotterbolag Astora. Ryssland använder gasen som maktpolitiskt instrument för att påverka energipriserna i EU. Samtidigt har Putin erbjudit sig att fylla på de tyska reservoarerna om Nord Stream 2 godkänns. Att stoppa Nord Stream 2 skulle därför inte enbart äventyra landets energiomställning, utan riskerar även att få konsekvenser för de tysk-ryska energiförbindelserna och den europeiska energisäkerheten, som synes under den pågående energipriskrisen.

Hanteringen av frågan kompliceras av att den nya regeringen är splittrad angående Nord Stream 2 och Ryssland. Scholz koalitionspartners – miljöpartiet (*Die Grünen*) och liberalerna (FDP) – har förespråkat att bedriva en mer värderingsbaserad politik och en hårdare linje mot Ryssland. Partierna var under tiden i opposition kritiska till Nord Stream 2. Efter förgiftningen av Aleksej Navalnyj 2021 krävde båda partierna ett byggstopp för gasledningen. Scholz eget parti – socialdemokraterna (SPD) – däremot, har ett långt förflutet relaterat till de båda gasledningarna, där representanter inom partiet varit pådrivande i besluten om att välja den ryska gasen som energikälla framför det dyrare alternativet flytande naturgas (*Liquefied Natural Gas, LNG*). Att lägga gasledningen på is riskerar således att resultera i åtminstone ett tappat ansikte.

I början av 2022 består en starkt laddad situation där Scholz under stor tidspress förväntas lösa ett till synes olösligt dilemma. Å ena sidan riskerar ett stoppande av Nord Stream 2 att resultera i en fortsatt nedåtgående spiral i de tysk-ryska energiförbindelserna som påverkar de europeiska energipriserna. Därtill står landets energiomställning på spel eftersom brunkolen och kärnkraften ska avvecklas, vilket inte lämnar några andra alternativ än naturgasen att tillgå. Om man å andra sidan väljer att öppna upp gasledningen riskerar Tyskland att skada såväl den transatlantiska länken som de nära förbindelserna med Central- och Östeuropa. Därtill riskerar landet att underminera Västs avskräckningsförmåga och bli en risk istället för en tillgång för sina allierade. Nu återstår att se om Scholz samtycker med partikollegan och förbunds-presidenten Frank-Walter Steinmeier som så sent som i februari 2021 hävdade att Nord Stream 2 var en brygga till Moskva.¹⁰ Den nya godkännandeprocessen ger i alla fall ytterligare tid för att uttömma de möjliga handlingsalternativen. ■

Alina Engström har en dubbelmasterexamen i statsvetenskap och är biträdande analytiker vid FOI:s enhet för säkerhetspolitik. *Petra Emerson* har en filosofie masterexamen och var praktikant vid samma enhet under vårterminen 2021.

4 Westpahl, Kirsten, 'Nord Stream 2 – Germany's Dilemma', *SWP Comment*, No. 32, 2021, s. 4.

5 Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz (BMWi), *Derzeit unverzichtbar für eine verlässliche Energieversorgung*, hämtad 11 januari 2022.

6 'Der große Kampf um das Gas,' *Frankfurter Allgemeine*, 26 september 2018.

7 Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz (BMWi), *Ölimporte und Rohölproduktion in Deutschland*, hämtad 13 januari 2022.

8 BMWi, *Derzeit unverzichtbar für eine verlässliche Energieversorgung*, hämtad 11 januari 2022.

9 'Stratmann, Klaus, Kommentar: Abhängigkeit von Gas, Öl und Kohle: Russlands Erpressungspotenzial ist sehr begrenzt', *Handelsblatt*, 4 februari 2021.

10 'Steinmeier verteidigt Nord Stream 2 als „fast letzte Brücke“ zu Russland', *Frankfurter Allgemeine*, 6 februari 2021.